

КАТЕГОРІЯ КОМУНІКАБЕЛЬНОСТІ У ТЕКСТАХ УКРАЇНСЬКИХ ГОВІРОК РУМУНІЇ

Коваленко Наталія Дмитрівна

кандидат філологічних наук, доцент,
професор кафедри української мови

Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка

Записування текстів зв'язного діалектного мовлення, дослідження усіх мовних рівнів говірок української мови є важливими і невідкладними завданням діалектологів з огляду на існування великої кількості факторів, здатних впливати на мовну ситуацію. Межі спілкування розширюються, зросли мобільність населення, доступність вищої освіти, вплив засобів масової інформації – усе це сприяє нівелюванню територіальних мовних особливостей, втраті автентичних обрядів, звичаїв чи їх елементів. Актуальними все ще залишаються фіксація та аналіз побутування українських говірок на території суміжних країн, види міждіалектних контактів та ін.

Мета нашої розвідки – дослідити вияви конструкцій автокоментування та покликання, що є виявами категорії комунікабельності, у текстах українських говірок Румунії [2]. Зазначимо, що говори південно-західного наріччя української мови частково представлені у збірках діалектних текстів: подільські (І. Гороф'янок, Т. Тищенко); буковинські (Гуйванюк, Н. Руснак); закарпатські (О. Миголинець, О. Пискач); більшість зразків різних говірок цього ареалу уклала Н. Глібчук. Українські говірки Підляшшя та Берестейщини зафіксовано у збірках текстів Г. Аркушина, тексти українських говірок Румунії уклали М. Павлюк та І. Робчук.

Цінність діалектних текстів – у збереженні досі не відомої лінгвальної інформації про репертуар одиниць та їхні функції, що уможлиблює підтвердження або спростування відомих даних, формулювання нових дослідницьких завдань та ін. [1, с. 115].

Внаслідок комунікативного контакту (взаємодії інформанта та слухача), особливо, коли слухачем є стороння, незнайома особа (не носій місцевої говірки), у текстах зв'язного мовлення фіксуємо елементи автокоментування – пояснення незрозумілих, на думку мовця, назв предметів, явищ, процесів тощо. Зауважимо, що в описових працях зневизначеною є важлива інформація про те, які лексеми, фразеологізми інформатори сприймають як природні, традиційні для їх мовного оточення. Окремі мовці розуміють і розрізняють особливості своєї говірки та наголошують на цьому в момент спілкування: *О́лен'і іма́јут імперик'э́ре увосені́, септэ́мбра м'іс'ац'а, оден м'іс'ац' дурат, обича́л'но вит нѣ́тна́ц'ц'а́того окто́убра, де́ржит оден м'іс'ац' – рикóвшиче, ка́жет с'а по-на́шому, ута́к ч'ін'ат по одно́му тел'а́тини; дво́је не" ч'інат, лиш одно́, нависн'і, у ју́ліја м'іс'ац'а; тогди́ оні са мно́жат* [2, с. 137]; *у́же там јі́ї ў́же беру́т, јі́ї то́то, в'іно́к, дол'і́у, шла́јер, шо там ма́је, та_ї ў́же кладé јі́ї сисé на голóву, ја́к у нас ка́жут, шир'і́нку, не зна́ју, ја́к каза́ти, та_ї завива́је јі́ї*

[2, с. 174]; *ja také n'i ne" víd'ít'ý, jaké te"nír, jak ózme odnógo, jak mi ká¿seme, kl'óca ta go vedé tak, jak sv'íčku zav'íšeného, ta vin go tágne za sobóý* [2, с. 163]; *a jakšo s'íjút u nas í golini nu, jak gđ vorimo mi pd-нашему, то s'íjút так: ¿жито, пше ниц'у* [2, с. 218]; *по рас је дере"во ја лове, је смере"кове, ми ка¿е"ме, бо је ї ја лиц'а і сме"река* [2, с. 162]; *Колї р'іпа шче лиш починаје кип'іти, ўже рóбимо запрашку, ранташ, як у нас гđ вóримо* [2, с. 175].

У таких оповідях трапляється і явище дублювання інформації (*у нас – по-нашому, ми – по-нашому*), що пояснюємо прагненням інформанта якнайточніше і найповніше пояснити особливості побутування якоїсь назви, зміст своєї розповіді, дошукуючи слова і одночасно озвучуючи, на його думку, відомі, поширені, «граматні», «книжні» мовні засоби, наприклад: *перше зупу з р'іти, р'інп'анку, як у нас си по-нашему гóворит, так як кладемо, теше"мо р'іпу, кладемо ў воду у гори ч'ок* [2, с. 175]; *А јакшо с'íjút у нас і голини ну, јак гđвóримо ми pd-нашему, то с'íjút так: ¿жито, пше ниц'у* [2, с. 218]. Порівняймо у надністрянських говірках: *бо з найе / шо за ним дочка буде / ѝак за камїанойу ст'інойу // отож так ле"ген"ко пере"говоруїши з мамоїу на сл'ідуїуч'і з дибанц'і / ѝак гóворут ў нас / із с'воїм хлопцем* (с. Жизномир Бучацького р-ну Тернопільської обл.); у буковинських: *ка¿сют по нашому / шо піут слово / коли прихóд'а с'вати від молодого* (с. Шебутинці Сокирянського р-ну Чернівецької обл.).

Інтуїтивне розуміння того, що окремі номінації можуть бути незрозумілі слухачеві, спонукає носія говірки усвідомлювати їх як давні, а не місцеві: *Тої андж'ін'ір називаў, с'а Морéті та в'ін ус'óх талїјану ўтти прив'іу іс Талїјаніччини і тотї талїјани туї нам будувáли с'іс'у цїркóу та ї шкóлу пóза тим та ї шчé, јак ми казáли даўно, фáру с'іс'у – пуус'киї дом* [2, с. 231].

У досліджуваних текстах спостерігаємо конструкції покликання, у яких інформант, розповідаючи про щось, відтворює частину інформації і покликається на інших носіїв говірки. Опорними в таких конструкціях є дієслова 3 особи множини теперішнього або минулого часу, наприклад: *Но ка¿сют, аж тут маї јак'іс' н'ітухі, тотї ја не" víd'ít'ý, н'ітухі јак'іс', тотї не" víd'ít'ý, бо ја тóтó не" занимаў, са з тим адїу у винитóрах* [2, с. 115]; *Та така наша кóрótка аўтоб'іграфїја, јак ка¿сют* [2, с. 161]; *Је так'і', шо так јім с'а ка¿е – висóкó л'ітáјут – висóкóл'ітники і онї дўже висóкó л'ітáјут* [2, с. 257]; *Назát садимé р'іпу – картóфл'у, јак с'а ка¿е, мелáї* [2, с. 292]; *Сисé се"лó так је, што онó бóло, јак бих казáў, јубаж'їја* [2, с. 161].

Отже, діалектні тексти українських говірок за межами України – універсальне інформативне джерело для зіставних досліджень лінгвістичного та комунікативного планів.

Список використаних джерел:

1. Гриценко П. Ю. Інформаційний простір діалектного тексту. Діалекти в синхронії та діакронії: текст як джерело лінгвістичних студій. Київ, 2015. С. 100-118.
2. Павлюк М., Робчук І. Українські говори Румунії. Едмонтон; Львів; Нью-Йорк; Торонто, 2003. 800 с.